

ONTSTAAN HOOGVEEEN

STICHTINGSHISTORIE VOOR DUMMIES

©Albert Metselaar, Hoogeveen 2022 albertmetselaar@home.nl

Wat gebeurde er op 20 december 1625? Helemaal niks, want waar we het dan over hebben, was volgens de rest van Nederland op 30 december van dat jaar. Wij hebben in Drenthe de tijdrekening van de rest van ons land ook overgenomen. Wat gebeurde er op 30 december 1625, in onze tijdrekening? Ook niet zoveel, maar om dat te begrijpen is een toelichting op zijn plaats. Het voorspel:

Meppeler ondernemers kregen toestemming voor het vergraven van turf in het Lageveen, ten westen van Hoogeveen. Dat ging goed tot Roelof van Echten bedacht dat hij er de Tienden over kon heffen. Een vorm van belasting. Omdat hij juridisch dit niet hard kon maken, liet hij wagenvrachten vol turf opladen en van het veld van de Meppelers vervoeren. Hij had daar juridisch geen recht op. Hij werd veroordeeld door een lagere vorm van rechtspraak, het buurtuig. Hij ging in beroep en werd door de hogere rechtspraak onder leiding van de Drost van Drenthe op het hart gedrukt dat hij het goed moest zien te maken met de Markegenoten van het buurtuig, die van Steenberg en Ten Arlo. De turf lag in hun gebied, zei waren degenen die afspraken hadden gemaakt met de Meppeler ondernemers. Redt je nek, je bent Gedeputeerde van Drenthe, anders wordt je als Gedeputeerde alsnog in hoger beroep veroordeeld als turfdief, dat was de boodschap die bij hem binnenkwam.

Wat was zijn plan? Ruil met mij de helft van je bovenveen, Markegenoten, zonder de ondergrond, en ik zorg als tegenprestatie dat ik een Hoogeveense Vaart graaf, waar jullie gratis jullie eigen veen als turf door kunnen afvoeren. Ik geef jullie tevens volledige belastingvrijheid van de turftienden. Hoef je nooit te betalen. Dit werd op papier gezet. Het werd ter tekening aangeboden op 30 december 1625, onze tijd. Wie tekenden? Niet de bevoegde Markegenoten. Ja, eentje, maar die was samen met Roelof (ook Markegenoot) sterk in de minderheid. En hij huurde ook nog grond van Roelof. Geen onpartijdig besluit, kunnen we zeggen. Nog erger, de dominee van Zuidwolde, aangesteld door Roelof, tekende namens alle andere Markegenoten van Steenberg en Ten Arlo. Maar hij was niet tekenbevoegd van zichzelf, had geen schriftelijke volmacht namens de anderen, waar een beroep op werd gedaan, er is geen reden aangegeven waarom de anderen niet tekenden en de schout van Zuidwolde (ook Markegenoot) tekende niet EN zegelde niet. Roelof heeft de tegenprestatie toen niet geleverd. Als we samen ruilen en je geeft niets, speel je vals.

Een ruil zonder tegenwaarden. Hij kon op dat moment de vrijdom van de Tienden niet bepalen, want hij was er geen eigenaar van. Hij kon de Hoogeveense Vaart niet graven, had er geen geld voor. Hij deed dat later ook niet zelf. Vergeet alle mooie verhalen over ratelende wielen over de brug van Huize Echten en klinkende glazen onder een prachtig akkoord, want het was voorlopig niet meer dan het was, een paar stukken papier zonder juridische waarde. Daar is toen niets 'bewerkt dat iets tot stand zou komen', er is niets veroorzaakt of verwekt, of gebouwd op ondergrond, niets op gang gebracht. Maar net welke definitie van 'stichten' je wilt gebruiken. Dat kon ook helemaal niet. Roelof had geen geld en hij had niet de ondergrond waar een huis of een plaats op 'gesticht' konden worden. Dat laatste was een stuk veen met ondergrond, dat pas in 1631 toegevoegd zou worden. En dan nog zonder

geldige papieren. Wat was dan wel de waarde van dit papiertje van 30 december 1625? Roelof kon er mee naar de andere Gedeputeerden van Drenthe. Ze maakten in 1626 van het vodge een mooi groot document met dikke zegels eronder, mooi geschreven, ze bevestigden dat niemand iets kon in Drenthe in het veen van de Markegenoten van Steenbergen en Ten Arlo zonder samen te werken met Roelof, oftewel: die had zijn nek gered. Daar ging 30 december 1625 over. Zet Gedeputeerde Roelof van Echten van een turfdief in de positie van een stootblok, waar niemand om heen kon. Geen gangmaker, niet iemand die ergens toe aanzette, geen stichter, maar een rem. Je kon niet meer zelfstandig zaken doen met de Markegenoten van Steenbergen en Ten Arlo. Je moest via Roelof, met dank aan de Gedeputeerden die zijn juridische gehannes in 1626 met een politiek stuk bekrachtigden.

De Markegenoten konden ook geen regels meer maken in het 'geruilde' gebied. Er was geen Heerlijkheid gesticht. De burgers waren bijzaak. De Hoogeveense Vaart mocht gegraven worden, maar er zijn geen onderliggende stukken van akkoord van alle eigenaren van de gebieden waar die vaart door zou lopen. De veenderij van de Meppeler ondernemers ging over in handen van Roelof. Een 'ruil' zonder tegenwaarden te voldoen, zonder juridisch zuivere onderliggende stukken, zonder afspraken over tijdpaden. Voor dit soort gedrag als Gedeputeerden zou je nu onmiddellijk af moeten treden. Vervolgens gebeurde er niets.

Er gebeurde pas wat nadat er een bruiloft was geweest in Leiden, waardoor families aan elkaar werden verbonden, die het ruggengraat zouden gaan vormen van de latere Hollandse participanten van de Compagnie van 5000 Morgen. Roelof was ooit een tijdje als student ingeschreven in Leiden. Studieresultaat van is niets van bekend, als je je inschreef bij filosofie had je vrijheid van sommige belastingen en kon je een vormingsjaar doormaken. In die tijd was er voor het eerst geld binnengekomen van investeringen in de VOC. Banken waren er niet. Je moest opnieuw investeren. De gangmaker, datgene wat iets op bang bracht, waren de zakken geld uit het westen, van Amsterdammers en vooral Leidenaren. De mensen die iets op bang brachten, die iets verwekten, de aanleiding ertoe gaven, dat waren de investeerders. Daarbij sloot zich ook familie van Roelof uit Overijssel aan.

In de aanloop naar de oprichting van de Compagnie van 5000 Morgen kocht Roelof voor die Compagnie de ondergrond onder de venen van 1625, zonder stoklegging en daarom dus ook zonder juridische basis, kocht nog een hoekje waarop het latere dorp Hoogeveen zou komen, idem, geen stoklegging, en wist hij een deel van de Meppense Venen te kopen, met juridische conflicten met de vorige eigenaren. De Meppense Venen waren het oostelijke deel van de huidige gemeente. Nieuwlande, Elim, Moscou, groot deel van Hollandscheveld, allemaal: Meppense Venen. De geschiedenis daarvan begon in 1551. Dat ging allemaal zo ongelukkig, dat er ook nog jarenlang conflicten waren met de oostelijk van Hoogeveen gelegen marken, plus er werd al doende grond en veen ingepikt dat nog gekocht moest worden van Zuidwolder Marken. Kortom, vier je 1625, dan vier je een totale chaos.

Deze Compagnie van 5000 Morgen werd opgericht op maart 1631 te Zwartsluis door Roelof van Echten, de beide Leidenaren Christoffel van Nijenhove en Johan van der Meer, ds. Johannes Boekenbergh van Zuidwolde en Amsterdammer Arent Wouters Vreughden. Vanaf dat moment werd er iets op gang gebracht. Meteen werd echter ook de juridische chaos duidelijk. De Amsterdamse participanten stapten er al snel uit. De Leidenaren kozen ervoor om zo snel mogelijk een eigen com-

pagnie te stichten, de Hollandse Compagnie, en Roelof van Echten aan de kant te zetten. Enkel doordat diens zoon Johan met veel moeite en onkosten weer met hen in het reine kwam, is de Compagnie van 5000 Morgen niet toen al opgeheven. Het 'op gang brengen' ging in fases. In 1631 kwam een organisatie op gang, in 1632 is het begin van de Hoogeveensche Vaart merkbaar, gegraven door deze compagnie, in 1633 is een klein bedrijventerreintje aantoonbaar, als de Compagnie alle bezittingen verdeelt, en in oktober 1636 gaat de Hollandse Compagnie over tot een stichten van een kolonie. Het zal echter nog vele jaren duren voor alle venen binnen de kaart van de Compagnie van 5000 Morgen ook eigendom van die Compagnie zijn. Nieuwe contracten zijn nodig, als anderen worden afgekocht die feitelijk eigenaar blijken te zijn. In 1664 wordt de stok gelegd over alle voorliggende contracten en een nieuwe regeling, 'gewoon' omdat Roelof van Echten er zo'n rommeltje van had gemaakt, dat de belangrijkste overeenkomsten zelf niet onderbouwd waren met juridisch houdbare contracten!!!! De grondaankopen van 1630 en 1631 waren niet alleen nog niet officieel geregeld, maar er was ook nog niets betaald! Kom dus niet aan met 'Roelof van Echten stichtte Hoogeveen in 1625'. Het enige wat hij echt op eigen naam stichtte, was enige jaren later een herberg annex bordeel.

Hoe komt dan het verhaal in de wereld dat Roelof van Echten in 1625 500 morgen (plm 5000 hectare) veenland kocht, toen Hoogeveen stichtte en de Hoogeveense Vaart groef? Roelof van Echten zelf wist wel beter. In een brief naar de Leidse participanten vertelde hij dat het veenpakket van 5000 morgen ontstaan was door het bijeenbrengen van de Meppense Venen (verkocht sinds 1551) en de venen van de ruil van 1625. Deze complexen waren in 1633 bij elkaar gevoegd. Ook Roelofs zoon Johan schreef een tekst waarin hij aangaf dat het twee bij elkaar gebrachte complexen waren. Diens zoon Roelof, ook Drost van Drenthe, vond na de Münsterse oorlog (1672 en wat later) een uitgeleefd Huis te Echten en dacht allerlei rechten te hebben, die mensen niet respecteerden, of die hij gewoon niet had. Van hem is de visie dat zijn opa zo'n geweldige man was, dat zijn opa Roelof Hoogeveen had gesticht en de vaart had gegraven, en dat allemaal door een aankoop van 5000 morgen. In de kerk van Hoogeveen liet hij aflezen dat iedereen die zich niet aan zijn visie hield, door hem zou worden vervolgd!!!! Sindsdien vertelde en schreef men de historische onjuistheid voor waar, voor iedereen die het moest of wilde horen. Daarmee was hij ook zeker van wat anders: zijn Tiendrecht (overgenomen van de vorige eigenaren) gold alleen voor voormalig Zuidwolde. Door ook de Meppense Venen in de mythe op te nemen, kon hij daar ook Tienden heffen! Hij gaf vrijdom van turftienden. In de Meppense Venen waren de Tienden eigendom van anderen. Als die de Tienden zouden heffen, en hij had iedereen vrijdom daarvan beloofd, zouden ze de Tienden op hem verhalen..... Kortom, leugentje om bestwil.

Waarom werd in 1925 het 300-jarig bestaan van Hoogeveen gevierd? Burgemeester Bouma vroeg in de Hoogeveensche Courant om informatie. Was het begin 1625 of 1631? Meester Albert ten Heuvel was toen al bezig met onderzoek. Hij vergiste zich. Zijn eerste antwoord was: 1625. Toen kwam hij erachter dat hij diverse zaken op Hoogeveen had geplakt, die daar niet hoorden. Het moest later zijn. Maar burgemeester Bouma paste zijn beleid niet aan, Albert ten Heuvel werd stil gehouden met een mooie penning en dat hij subsidie zou krijgen voor een boek waarin zijn definitieve onderzoek zou worden gepubliceerd. Daarna kwam de subsidie niet. De gemeente had hem monddood gemaakt. Het zetje was al klaar. Waaorm werd in 1975 het 350-jarig bestaan gevierd? Ik heb het van zowel Lammert Huizing als van Jacob Wattel, het zelfde verhaal: ze wisten dat 1625 niet klopte. Maar wethouder Jos van Aalderen was kind in 1925. Hij vond zo'n feest zo mooi. Hij bood aan een

boek te bekostigen van Huizing en Wattel. Die hielden hun mond. Het boek kwam er, maar Wattel – die de beginjaren op zich nam – bevestigde nergens dat de plaats in 1625 gesticht was. Voor 1631 woonden er geen mensen, schreef hij met zekerheid in *“Hoogeveen, Van Echtens Morgenland”*. Lammert Huizing wist het. Hij vond het verhaal zo mooi, dat hij dat verhaal van stichten in 1625 ook bleef vertellen. Het was een mythe, geen geschiedenis. Hij bevestigde dat in een gesprek met de historische kring waar ik bij was, maar zo'n mooi verhaal moest je ook gewoon vertellen.

“Ben je er zelf bij geweest?” “Denk je nou echt dat het de mensen wat uitmaakt welk jaartal je neemt?” “Moet je nu nog een mening hebben over dat soort ouwe koeien?” “Wat verdien je daar nou aan?” Dat soort domme vragen en opmerken hoor je bijvoorbeeld, als mensen niks willen aannemen van onderzoek van derden. Alsof ik bezig zou zijn met een complottheorie. Alsof ik er zelf belang bij zou hebben. Nee, ik verdien er niks aan, ik denk dat het zinvol is voor de samenleving om bezig te zijn met je geschiedenis. Daarom was ik ook aanjager van de jaarfeesten van Elim en Noordscheschut. Ja, ik ben bij de originele stukken geweest. De getuigen uit de eerste hand. Ik zal ze graag aan iedereen laten zien. Afspraak maken? Ga jij toch voor 1625? Kom dan maar op met je bewijzen van een stichten in 1625. Ik wil dan graag een stokleggingsbrief zien met 5000 morgen veenland benoemd in de tekst, en dat legaal ondertekend en gezegeld. Kom niet aan met: ja, maar toen in 1625 werd het op gang gebracht. Is goed, maar bewijs dat dan ook maar eens. Laat me stukken zien. Laat me zien dat Roelof vanaf toen overal contacten maakte, met de boodschap: ik wil Hoogeveen stichten, zoiets. Laat zien dat hij het geld ervoor had. Tot nu toe bleek Roelof doorlopend degene die anderen aan het werk zette, tot hij rond 1630 zelf door de Hollanders aan het werk werd gezet, en uiteindelijk aan de kant gezet. Die oplichter (niet mijn bedenkfel, een analyse van hun mening in Roelofs eigen brieven!!) hadden ze even nodig, vanwege zijn met zijn vriendjes verworven positie. Ze hadden makkelijker direct met de Markegenoten van Steenberg en Ten Arlo zaken kunnen doen.

Roelof werd gedumpte. En terecht. Hij kon echt niet leveren wat hij beloofd had. Er waren grensproblemen tot aan de Franse Tijd! Roelof zelf is er goed afgekomen. Toen hij in 1643 stierf liepen er aan alle kanten processen. En jazeker, ouwe koeien en cijfers maken heel wat uit. Wethouders zijn afgetreden om cijfers. Geef jezelf

een ander geboortjaar, wat zijn dan de gevolgen? Als men je naam niet goed opschrijft, of die van je vader verandert, wat zeg je dan? We willen dat we zelf serieus genomen worden. Laten we dan ons verleden ook serieus nemen. Wat we echt niet weten, dat weten we niet. Wat voldoende gedocumenteerd is, dat verdient onderzoek. Het gaat over de identiteit van onze streek, onze plaats, en je gaat niet rommelen met identiteit, dat weten we van vandaag ook. En als je wat wilt vieren, dan vier je toch ook niet je 40-jarige bruiloftsfeest als je 35 jaar getrouwd bent? Gek eigenlijk, dat ik dit uit moet leggen. Als dat nodig is, dan zul je het toch niet snappen. Zo, begin nu maar te slaan. Maar ga eerst lezen!!!! **Albert Metselaar**

Wilt u de hele ontstaansgeschiedenis lezen, met de bronnen erbij? Zie link:

https://www.albertmetselaar.nl/publicaties/00ontstaanhoo_veen.pdf